Урош Зупан

ПЕСНИК ДОЛАЗИ У СУСРЕТ

Устрељен биће на
дан
који ће бити
компактан и
свеж.

Томаж Шаламун (*Писма жени*)

Песник долази у сусрет, лако, елегантно, као да је изашао из предела оптимизма, попут некога Хермеса на песничком путовању, попут доброг анђела који бди над Љубљаном, попут некога, ко уме да свакодневицу преведе на језичку психомахију и да се на крају, сасвим задовољан, покаже као победник. Речи у песмама одражавају ту слику песника и свако ко га сретне нехотице се затиче у његовој наглој, виртуозној машти, истог тренутка пребачен у најнеобичније комбинације доживљаја, манифестоване интуиције и мајсторског избора речи. Она тамна страна његовог живота је сигурно мање пријатна, али је у истој мери неумољиво брза и доследна. То је почетак поговора, вероватно једног од најбољих текстова написаних о поезији на нашем језику, који је за друго издање Томажовог *Покера* написао његов пријатељ, историчар уметности Томаж Брејц.

Крајем осамдесетих година украо сам ту књигу, а украо сам и *Меру времена* (чисти тријумф лирике у класичном значењу те речи, што је прилично необично за реноме Шаламуновог опуса и представу о њему), која је објављена две године раније, 1987. И, када сам први пут срео Томажа, а било је то у Цанкарјевом дому, не знам више у којој дворани и којом приликом, вероватно је у питању било читање, учинио ми се тачно онакав како га описује Брејц. Није ми, додуше, долазио у сусрет, већ се удаљавао, неким финим и гипким кораком корачао је по степеницама, лаког и елегантног корака, као да се заиста креће кроз пределе оптимизма, као да је отелотворење Хермеса на песничком путовању, као да је добри анђео који лебди над Љубљаном, иако је већи део живота провео у иностранству.

Био је другачији од осталих песника који су наступали на том читању. Није деловао тужно, боље рећи смртно озбиљно, као да се бави неким крајње тешким послом, као да ваља стену, као да жваће камење, деловао је весело и, пре свега, некако космополитски. Углађено. Као да долази из неке друге приче, која није превише повезана са Словенцима као прехлађеним предметом историје.

Прва његова књига коју сам прочитао, и која носи наслов *Analogije svetlobe* (*Аналогије светлости*), некако ме је усмерила у том правцу; ка елеганцији и пределима оптимизма, ка машти, иронији и хумору, а пре свега је из корена изменила моје пред-

ставе о словеначкој поезији, преокренула их на главу. Био сам зачуђен, скоро шокиран. Осећао сам се необично, али задовољно. Нисам, наиме, ни сањао да је могуће писати песме као што је ова:

Сви млади полицајци имају релативно
меке очи. Њихово васпитање је расипно.
Кроз боровнице и папрат ходају,
спасавају бакице из набујалих вода. Када
замахну руком, то значи да желе
оброк из оних поливинилских кеса.
Поседају на пањеве, гледају у долине
и мисле на своје мамице. Ал'
тешко теби, ако се млади полицајац разбесни.
Тада запева бич божји, пендреком,
који потом од полицајца можеш да
посудиш, да трљаш своје босе ноге.
Сваки полицајац носи капу и глава му под
капом мрмља. У његовим сновима санке клизе
низ брег. Кога убије, донесе му пролеће,
кога додирне, засече му рану. Ја бих дао
баку и деку, оца и мајку, жену и
сина полицајцу, да бих се играо с њима.
Баки би везао седе косе, а сина би
вероватно посекао на каквом пању. Сам
полицајац би био тужан што је поломио
играчку. Такви су и када пуше
траву, меланхолични. Тада поскидају
капе и дишу у њих своје сузе. Укратко, као
камиле су, јашу по пустињи као по каквом
мокром длану.

У нашим животима нема много песника са којима ступамо у посебне односе, у односе чуђења, у односе испуњене дивљењем и, између осталог, у односе љубави. Те песнике свако бира сам. Понекад се дуго срећемо са њиховим именима. Очи нечујно клизе по корицама књига које смо угледали на полицама. Понекад их рука узме са полице у каквој књижари или библиотеци и онда очи испитују мирис речи, непослушне су јер је око нас бучно и глава нам је пуна мисли, тако да одустају, тежина аргумената не успева да их убеди и књига се враћа на полицу да би тамо сачекала неку другу прилику. Понекад проналазимо њихова имена у уџбеницима или их зачујемо из уста саговорника. И, понекад се некоме од нас догоди да негде дубоко у њему, не да би тога био свестан или да би то умео да објасни, почну да одјекују Вилијамсови стихови које никада није читао и које не познаје, и он постаје свестан ,,да је новина у песмама које смо превидели, иако бисмо из њих тешко могли да сазнамо нешто ново, али људи свакодневно бедно умиру, не сазнавши шта се у њима скрива“. И, тако се враћамо на оно место где нас пре извесног времена тежина аргумената није убедила, и покушавамо поново. Уколико имамо среће и уколико смо упорни, биће нам дато да

сретнемо поезију, атмосферу коју носи у себи песма. А песнике морамо читати пажљиво и детаљно, све што су написали а не само једну књигу, иако за већину поезије важи неко неписано правило; појединачни опуси се, колико год били обимни, обично заснивају на конкретним песмама, или на деловима појединих песама, а не на читавим књигама.

Тако сам се некако зближио са Томажовом поезијом. Био сам њен опседнути читалац. Сигурно да поезију ниједног словеначког песника нисам гутао тако као што сам Томажову. Када је реч о страним песницима, тек ретки су успели да досегну такву фреквенцију мог читања. У различитим животним добима читао сам га на различите начине; била су времена када ми се допадао дивљи играч који је сваким замахом језика аутомитотворачки, који се са Јетијем сели са континента на континент, који гледа слике које су му подариле свете печурке, који у Солт Лејк Ситију једе мормонски шећер, воли поезију и своје пријатеље, допадао ми се његов сугестивни гест којим сваки бол шутира као канту са млеком и меланхолији даје бомбу.

Али, била су и времена када сам га читао другачије, када сам хтео да са површине Шаламунове приче допрем у њено средиште. Када сам хтео да, метафорично ли се изразим, уђем у поморанџу која је, упорним читањем, полако почела да ми се отвара, када сам хтео да погледам да ли ме у њеној унутрашњости чекају храна, тајна и светло. Приступао сам језику са свешћу да језик губи миметичку функцију и да више не имитира стварност, већ да сам постаје стварност. И да, понекад су ме тамо заиста чекали храна, тајна и светло.

Зближио сам се и са Томажом, и, када год бисмо разговарали, чинило ми се да су песници као што су Павезе, Ваљехо, Милош... ту негде, у близини. Био сам младић који није био способан за иронију и гледао сам га великим очима, јер је на неки начин био отелотворење могућности које би требало да понуди поезија. Пре свега, та селидба из места у место и учешће у експедицији коју су чинили познати песници из различитих култура и језика. Том ентузијазму и мобилности, према којима сам скептичан и узимам их с резервом, у његовом случају сам се дивио. Научио ме је и томе да морам да реагујем на ствари, да не смем да будем онакав какви су обично Словенци, да уколико ми се нешто допада не смем да штедим своје одушевљење, поштовање према другом и комплименте које ћу му упутити.

Томажов опус је огроман. То је простор са многобројним вратима. Мислим да обухвата нешто више од 40 књига. (Питање је колико књига је још остало по фиокама.) Сам поседујем нешто више од 30 његових књига. Читалац, који смогне снаге и храбрости и покуша, наравно да је добродошао и водич кроз лавиринт, сигурно може наћи нешто занимљиво, нешто што ће га одушевити. Моје омиљене Шаламунове књиге су: *Покер*, *Бела Итака*, *Арена*, *Празник*, *Балада за Метку Крашовец*, *Soy Realidad*, *Мера времена* и *Амбра*. Јесу ли то заиста његове најбоље књиге у којима су објављене његове најбоље и најуспелије песме? За мене сасвим сигурно јесу. То су песме које не представљају само експлоатисање технике, већ увек говоре и нешто суштински важно о људском животу какав познајемо. Или је та гомила наслова повезана са формативним годинама, са годинама током којих се човек обликује и током којих је најпријемчивији и најотворенији, са годинама које, када се сећамо прошлости и одрастања, чувамо у

некаквој трајној позлати? За мене сасвим сигурно. И, то враћање изгубљеног времена је дар који нам даје добра поезија.

Увек сам мислио да ће Томаж живети онолико дуго колико су живели његови отац и мајка. Био сам тужан када сам сазнао да је болестан и био сам тужан данас, када сам на интернету, читајући вести дана, угледао његову фотографију, премда сам нешто тако очекивао и често помишљао да се може догодити. Када нас напусти неко ко нам је близак, чијем делу смо се дивили и чије дело нам је понекад помагало да сањамо, а понекад и да живимо, свет би требало да се заустави. Али, свет се није зауставио. Можда ће се, барем на тренутак, зауставити сада, када какав пар очију буде клизио по овим стиховима:

ЧИТАТИ: ВОЛЕТИ

Када те читам, пливам. Као медо шапама ме
гураш у блаженство. Лежиш на мени, ти, који си ме
уништио. Заволео сам те на смрт, први међу
рођенима. У једном трену постадох твоја ватра.

Безбедан сам, као још никада. Ти си коначно
осећање задовољења: знати одакле је чежња.
У теби сам као у меком гробу. Режеш и жариш
све слојеве. Време се распири и нестане, чујем химне

када те гледам. Строг си и захтеван, стваран. И не
могу да говорим. Знам да чезнем за тобом, тврди, сиви
челиче. За један твој додир дајем све. Види, касно сунце

удара о зидове дворишта у Урбину. Умро сам за тебе.
Осећам те и требаш ми. Ћутиш. Изриваш ме и избијаш,
увек. И у просторе, које си уништио, тече рај.

*(Са словеначког превела **Ана Ристовић**)*